

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.18, november 2021

Indledningen er redigeret af Steen Tullberg og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved dr.phil. Jes Fabricius Møller

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Om Blokeringen af alle de Preussiske Havne og Den Tydske Flaade. Et episk Læredigt i utallige Sange, efter det Tydske

ved Holger Berg

Indhold

- 1 Grundtvigs værker om krigens gang fra april til august 1848
- 2 Krigshandlinger til lands og den familiære baggrund
- 3 Flådens indsats og kritikken af marineministeren
- 4 Parodien på de tyske flådedigte
- 5 Modtagelse
- 6 Anvendt litteratur

1 Grundtvigs værker om krigens gang fra april til august 1848

Grundtvig skrev fra slutningen af marts til begyndelsen af september 1848 i gennemsnit mindst et indlæg hver uge om den første fase i Første Slesvigske Krig (1848-1850/1851), der også kaldes Treårskrigen (se Bjørn 2007, s. 37-55, og Lundgreen-Nielsen 1998, s. 139-143). De fleste digte udkom i hans ugeblad *Danskeren*, mens en håndfuld digte først blev trykt årtier efter (Grundtvig 1889, nr. 7-27). To af de samtidige indlæg omhandlede krigen til søs. Disse to indlæg gennemgås her.

2 Krigshandlinger til lands og den familiære baggrund

Den eksisterende helstat brød sammen i ugen mellem den 18. og 24. marts 1848, og

den 28. marts begyndte krigshandlingerne mellem de slesvig-holstenske oprørere og de danske styrker. Da denne indledning omhandler den danske flådes indsats, skal vendepunkterne til lands kun opsummeres. Den 9. april besejrede den danske hær de slesvig-holstenske oprørsstyrker i slaget ved Bov. I begyndelsen af april havde Det Tyske Forbund anført af Preussen sendt tropper til at forsvare sin nordligste medlemsstat, Holsten. De tyske styrker vandt slaget ved Slesvig 23. april og erobrede 3. maj endog fæstningsbyen Fredericia. I slutningen af maj fremtvang storpolitisk pres en tysk tilbagetrækning fra områderne nord for Kongeåen. I juni måned bevægede fronten sig mellem Vejle og Haderslev. I juli og august blev der forhandlet om en våbenhvile, som blev indgået den 26. august.

N.F.S. Grundtvigs sønner Johan og Svend havde ved krigens udbrud meldt sig til frivillig krigstjeneste. Den 18. april drog de til fronten og tog del i det danske tilbagetog. I de uddgivne digte "Til min kjære Søn Svend" og "Selvprøvelse" udtrykte Grundtvig sine private reaktioner (Grundtvig 1889, s. 31 f. og 47-50). Sønnernes brevveksling med forældrene forløb med mindst to dages forsinkelse. Inden han skrev sit flyveblad "Om Blokeringen af alle de Preussiske Havne" kan N.F.S. Grundtvig have nået at læse den sønderlemmende kritik af hærens indre forhold i Svends brev fra 28. april (Simesen 1933, s. 4-9).

3 Flådens indsats og kritikken af marineministeren

Krigsforløbet til lands lignede til forveksling krigene fra de forudgående 200 år. Den Jyske Halvø var rigets åbne flanke mod kontinentet, men flåden forhindrede på ny fjendens overgang fra Jylland til øerne. Flåden bistod allerede i april hæren ved beskydning af fjenden og udførte sidst i maj et vellykket flankeangreb ved Sundeved. De store fregatter deltog i reglen ikke heri, men blev i slutningen af april i stedet udkommanderet til at blokere de tyske handelsbyer ved Østersøen; den officielle deklaration var dateret 29. april.

Grundtvigs flyveblad *Om Blokeringen af alle de Preussiske Havne* er underskrevet 3. maj og var i handlen dagen efter. Dette var det første af hans tre flyveblade fra første halvdel af maj. Han udsendte i april og maj også lidt længere separate indlæg i form af krigssange på 4 sider og pamfletter på 16 sider. Med disse udgivelser søgte Grundtvig at nå ud over *Danskerens* læserskare og få et større publikum i tale (Bjørn 2007, s. 46 f.).

Nederlag lig det ved Slesvig den 23. april medførte offentlig kritik i den nye fri presse af generalernes og den øverstkommanderende hærministers dispositioner. Den sideløbende debat om flådens indsats var i høj grad politisk farvet. Ved dannelsen af den overgangsregering, der er kendt som martsministeriet, havde det voldt særlige problemer at besætte posten som marineminister. Den 4. april overtog den fagligt bedst egnede søofficer C.C. Zahrtmann modvilligt posten. Hans konservative grundholdning harmonerede ikke med det nationalliberale martsministerium (Bjerg 1984). Hans nærmeste rival Hans Dahlerup var særligt åbenmundet i avisartikler, der i oktober blev sammenfattet i pjecen *Hvorledes er Krigen ført og hvorledes kunde den have været ført?* (Dahlerup 1848).

Mens Grundtvig foreslog en grundlæggende kursændring i søkrigen væk fra havneblokader til en kombineret offensiv til vands og til lands, efterspurgte den nationalliberale avis *Fædrelandet* og øvrige aviser fra første færd en hurtigere og mere omfattende blokade (*Fædrelandet*, 28. marts, sp. 642-644). Utilfredsheden førte bl.a. til en demonstration foran et hamburgsk skib i København og et offentligt angreb på Zahrtmanns nationale loyalitet med krav om at erstatte ham med den slagkraftige søofficer Steen Bille (*Fædrelandet*, 25. april, sp. 871; *Flyveposten*, 3. maj, s. 3; Zahrtmann 1927, s. 165-170). Regeringen udstedte prompte en støtteerklæring og opfordrede offentligheden til at overlade operationelle overvejelser til regeringen (*Kjøbenhavnsposten*, 5. maj, s. 417). Den fortsatte kritik prellede af på Zahrtmann, for blokaden viste sig hurtig at være særdeles effektiv, og han blev bakket op af søofficererne.

Midt i maj blev blokaden af Danzig ganske vist midlertidigt ophævet, men det skyldtes ikke Grundtvigs historisk-politiske anbefaling om at slå en kile mellem denne forhenværende hansestad og dens preussiske overhoved. (Grundtvig hentydede med toldvæsnet til Deutscher Zollverein, den tyske frihandelszone, der i 1834 var blevet indført på preussisk initiativ. De ydre toldgrænser hæmmede importen og, ifølge Grundtvig, dermed Danzig og Stettins vækst.) At danske krigsskibe blev forlagt fra Østersøen til Nordsøen skete af rent strategiske hensyn for at styrke blokaden af Hamburgs handel (Generalstaben 1870, s. 547, 1012-1017; se også *Fædrelandet*, 17. maj, sp. 1041-1044). Blokadens omfattende økonomiske skade blev af den preussiske øverstbefalende Wrangel brugt som legitimation til en brandskat af Jylland på 4 millioner rigsdaler, hvilket Grundtvig den 6. juni kommenterede i *En lystig ny Visé om Hr. Wrangel, som løb sin Vei fra de fire Millioner* (Grundtvig 1848b).

4 Parodien på de tyske flådedigte

Det Tyske Forbund bestod af 39 stater, der førte en fælles forsvarspolitik. Mens de fleste medlemsstater havde en egen hær, besad ingen af dem en nævneværdig flåde, end ikke stormagten Preussen. I 1840 havde Rhinkrisen understreget behovet for tysk militært sammenhold, og en fælles flåde blev snart bragt på bane. Den sydtyske professor Friedrich List foreslog således at indlemme Nederlandene og Danmark, der begge besad de tiltrængte flådestyrker, i det kommende Stortyskland, da danskerne og nederlænderne i grunden jo var germanske folkeslag. 'Admiralstatsplanerne' vakte opsigt i dansk presse, hvor de blev brugt som belæg for tysk aggression, og Grundtvig omtalte dem den 10. maj i en tale, som han trykte i *Danskeren* (Fink 1946; Grundtvig 1848a, s. 114 f.). I tysk sammenhæng blev sådanne planer oftest fremført fra et nationalliberalt standpunkt. Den fælles flåde var derfor koblet til kravet om fælles forfatning og parlament og et opgør med de reaktionære fyrstedømmer (Wollstein 1971, s. 255-266).

Flådebegejstringen prægede også den samtidige tyske politiske digtning. En påstået grundlæggelse af Hanseforbundet i 1241 blev den historiske anledning til det første af mange digte om den kommende tyske flåde. "Die deutsche Flotte" blev skrevet i 1841 af tidens store oppositionelle digter, Georg Herwegh, der befandt sig i politisk eksil og måtte publicere anonymt for at omgå censurmyndighederne ([Herwegh] 1843).

Revolutionerne i marts 1848 gjorde det muligt for sådanne oppositionelle at danne et fælles parlament i Frankfurt am Main. Nationalforsamlingen i Paulskirche er blevet kaldt et professorparlament, men trods de højtflyvende planer havde parlamentarikerne betragtelig indflydelse fra marts til september 1848 i de første seks måneder af Første Slesvigske Krig. Flådesagen blev drøftet i forskellige udvalg indtil juni, hvor det ny folkevalgte parlament ville begynde sit arbejde. Således indkaldte en nationalliberal komite flådeeksperter til "Der Deutsche Marinekongress" i Hamburg planlagt til den 31. maj. Marinekongressens anbefalinger angående grundlæggelsen af en tysk flåde blev videreført af den parlamentariske komite, der den 14. juni besluttede, at der skulle dannes en fælles "Reichsflotte" (Wollstein 1971, s. 261).

De danske aviser tog notits af de mange tyske indsamlinger til, digte om og planer for den kommende flåde. Disse højtravende initiativer var oplagt stof for satirer såsom artiklen om en gal tysk professor i *Corsaren* fra 16. juni (sp. 10 f.). Grundtvigs parodi fra 13. juni var således ikke enestående. Valget af det komiske emne og den muntre stil var langt fra hans flyveblad om flådeblokaden fra 3. maj. Efter det tyske tilbagetog i slutningen af maj var den danske bekymring blevet afløst af fornyet optimisme (Bjørn 2007, s. 48).

Det digteriske jeg fremsætter i digtet påstande om tysk overlegenhed, der er åbenlyst absurde for det egentlige danske publikum. Dermed minder *Den Tydske Flaade* om Grundtvigs humoristiske krønikerim såsom "Tyskland" (Grundtvig 1829, s. 71-74; se [indledningen til *Krønike-Riim til Børne-Lærdom 1829*, afsnittet "Hvordan taler de?"](#)). Absurditeten øges ved at flådeplanerne formuleres i det højtyske Bayern, fjernt fra havet og langt fra de nedertyske kystområder.

I strofe 1 gentages og varieres kravet på alle tysktalende områder indtil Lillebælt, der i dag bedst kendes fra verslinjen i tysklandshymnens første strofe: "Von der Etsch bis an den Belt –" (Fallersleben 1842). Herpå besynges den kommende flåde i termer hentet fra den tyske idealisme. Den tyske flåde er et ædelt hjernefoster lig Pallas Athene, der sprang harniskklædt ud af Zeus' pandeskal. Det nye tyske flag er en sort-rød-gylden trikolor med republikansk islæt. Flaget er æterisk og dermed mere himmelsk end Dannebrog, for Lydanise-legenden er opfundet af en bisp fra Sjælland og en jysk skjald (hvilket for lærde danske læsere ikke umiddelbart giver mening). Danskere og englændere hånes som grove håndværkere, der har opbygget deres flåder ligesom den hæslelige olympiske våbensmed Hefaistos. I strofe 10 til 12 trøster den tyske taler sig ved tanken om de evige ideers endelige sejr ved tidernes ende. I strofe 13 hentydes til forslagene om at oprette et konstitutionelt valg-kejserdømme, hvor den tyske nationalforsamling skulle krone en tysk kejser, ligesom kurfyrsterne havde gjort det i Det Hellige Romerske Rige, der var blevet opløst i 1806.

Den luftige tyske flåde stikker så i søen fra Vejle med fantastiske skrog af trykkeripapir, sejl af nælder (fra Holstens våben) og udstyret med de faktisk eksisterende, men reelt ubrugelige dampkanoner. I strofe 17, vers 1-2 hentydes der til den danske flådes støtteild i slaget ved Slesvig den 23. april.

Grundtvigs parodiske digt udkom uden melodi, men det havde samme omfang som

de talrige politiske skillingsviser fra Første Slesvigske Krig. *Den Tydske Flaade* kunne købes for kun 4 skilling og blev forhandlet over hele landet.

5 Modtagelse

Der kendes hverken reaktioner på flyvebladet om blokaden af de tyske havnebyer eller på parodien over den tyske flåde.

6 Anvendt litteratur

- Bjerg, Hans Christian (1979-1984) "Zahrtmann, C.C." i *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udg. København.
- Bjørn, Claus (2007) *Grundtvig som politiker*. København.
- *Corsaren* (1848), 16. juni. København.
- Dahlerup, Hans (1848) *Hvorledes er Krigen ført og hvorledes kunde den have været ført?* København.
- Fallersleben, August Hoffmann von (1842) "Das Lied der Deutschen" i *Deutsche Lieder aus der Schweiz*, s. 16 f. Zürich, Wintherthur. Anvendt i den digitaliserede udgave fra Bayerische Staatsbibliothek Digital.
- Fink, Troels (1946) "Admiralstatsplanerne i 1840'erne" i *Festskrift til Erik Arup*, s. 287-303. København.
- *Flyveposten* (1848) 3. maj. København.
- *Fædrelandet* (1848) 28. marts, 25. april og 17. maj. København.
- Generalstaben (1867-1873) *Den dansk-tydske Krig i Aarene 1848-50. Udarbejdet paa Grundlag af officielle Documenter og med Krigsministeriets Tilladelse*, 1-5, bind 1:2 (1868-1870): *Første Del. [Andet afsnit.] Krigen i 1848*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1829) *Krønike-Riim til Børne-Lærdom med Indledning og Anmærkninger*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1848a) *Danskeren, et Ugeblad*, bind 1. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1848b) *En lystig ny Vise om Hr. Wrangel, som løb sin Vei fra de fire Millioner*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1880-1930) *N.F.S. Grundtvigs Poetiske Skrifter*, udg. Svend Grundtvig, 1-9, bind 7 (1889). København.
- Herwegh, Georg (1843) "Die deutsche Flotte" i *Gedichte eines Lebendigen*, s. 26-31. Zürich, Winterthur. Anvendt i den digitaliserede udgave fra Deutsches Textarchiv.

- *Kjøbenhavnsposten* (1848) 5. maj. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1998) "Løven i buret. Grundtvig i 1848" i *1848 – det mærkelige år*, s. 127-152. København.
- Simesen, Ingeborg udg. (1933) *N. F. S. Grundtvig og hans nærmeste Slægt under Treaarskrigen. En Brevveksling*. København.
- Wollstein, Günter (1971) *Das 'Großdeutschland' der Paulskirche. Nationale Ziele in der bürgerlichen Revolution 1848/49*. Düsseldorf.
- Zahrtmann, M.K. (1927) *Admiral C.C. Zahrtmann. En Mands og en Slægts Historie*. København.